

Trykt i 125 Exemplarer,
hvoraf dette er Nr. //

Arthur Fung med
ved Julehilsen 1931

Roskilde-Føljetoner.

Ved

Chr. Christensen.

III

ROSKILDE TIDENDES TRYKKERI. ROSKILDE 1931.

En gammel Byejendom.

Fra Roskildes Landsbytid.
Hersegade 15.

Der er kun meget faa gamle Huse i Roskilde, der baade i deres ydre og indre har trodset Tidens Tand og endnu er i Stand til at hævde sig blandt yngre Naboer. Endnu færre af de ældre Huse har været saa solide, at de helt ind i vore Dage kan benyttes og endda afgive gode og hyggelige Boliger. Der findes dog nogle faa tilbage af dem. Men langt de fleste er delvis ombyggede ud mod Gaden, saa man ikke ved første Øjekast sporer deres Ælde.

Et af de faa Huse, som hverken er ombygget eller væsentlig forandret gennem mindst et Par Aarhundreder, er den i Kroniken i „Roskilde Tidende“ for 8. Februar d. A. omtalte Ejendom, Hersegade Nr. 15. Der er Grund til at se lidt nærmere paa denne Bygning, ikke alene fordi den er et særlig velbevaret og typisk

Eksempel paa Byens Bebyggelse og Byggemaaden for mere end 200 Aar siden. men ogsaa fordi den sikkert uden Overdrivelse kan betegnes som Hersegades ældste Hus. Paa gamle Kort, hvor der er mere Mark end Bebyggelse i Hersegade, finder man en Bygning angivet paa det nævnte Sted, og adskilligt ude og inde bekræfter Husets Ælde, uden at der dog kan siges noget bestemt derom.

De fleste Ejendomme i Byen var i ældre Tid Gaarde med Avls- og Jordbrug, ligesom Gaardene paa Landet, og Byen var paa mange Maader at ligne ved en større Landsby. Ja, en Forfatter siger endog om Roskilde i Midten af det attende Aarhundrede, at med Undtagelse af Domkirken og nogle enkelte Huse „er et maadeligt Landsbye Sogn større og bedre“. Der har i de Tider heller ikke været væsentlig Forskel paa Byens og Landets Beboelser, særlig ikke i Byernes Nedgangsperioder. Husene var næsten bygget paa samme Maade og af samme Materiale. Vi genfinder Bindingsværket og Leret i de fleste Ejendomme, og de Huse, der var af Sten, var til at tælle. De enkelte, der fandtes, skriver sig helt tilbage fra Midtalderen.

— — —
Kommer man op gennem Hersegade, en af Byens meget gamle Gader, lægger man knapt Mærke til det lille, lave Hus. Det staar saa lavt i Gadelinjen, at man er Tagskægget betænkelig nær, og Taget bugter sig i en blød Krumning hen over den let segnende Ydermur. Men det falder ingen

Steder. Det er en sejt gammel Kæmpe, som stiver sine indbyrdes Ledemod af. Som en rigtig gammel Landbygning staar det paa en Syld af raa Kampesten. Derpaa hviler hele den solide Knokkelbygning, Skelettet af Egetræ. Stolperne staar fast i en Egetræs Fodrem, og foroven hviler de svære Bjælker i en Overrem, og er synlige baade inde i Stuerne og udvendig ind mod Gaarden. Her stikker de Enderne frem i Muren, mens de ud mod Gaden er skaaret af. Murene i Forhuset er overkalkede. De er opførte af ubrændte Lersten, men endnu findes der dog ogsaa enkelte lerklinede Felter i Bindingsværket.

Her og der har det nu inde i Stuerne været nødvendigt at bolte det svære Træværk sammen, fordi Huset har begyndt at synke. Men det er ikke grundet paa Ælde. Det skyldes i Virkeligheden kun, at gammelt og nyt nu engang daarligt kan sammen. Hver Gang Gadelinjen er hævet, har den skjult en Del af Facaden, og Tid efter andet kan Vandet under Jorden ikke finde Afløb, men staar og raadner Træværket op, saa Huset synker. Den Eventualitet, at Gaden skulde hæve sig, har man ikke kunnet forudse, da Huset i sin Tid blev bygget. — Ejendommen har uden Tvivl engang ligget frit og højt, svarende til den daværende Gadelinje. Den hviler paa et Granitfundament af $1\frac{1}{2}$ Alens Højde, men det er nu skjult under Jorden. Den høje Sokkel har engang været synlig, og en Stentrappe har maaske ført op til det otte Fag lange Forhus i en Etage. Noget ringe Byhus har det nemlig ingenlunde været.

Med forrige Tiders utrolige Griseri er Gaderne af sig selv vokset i Højden. Skønt man hører om Affaldskuler, saa ved man dog med Sikkerhed, at den almindeligst benyttede Kule var Gaden uden for Hvermands Dør. Meget kunde tyde paa, at Gaderne er benyttet til al Slags Skarn og Paafyldning til Trods for, at de har været brolagt, thi i Hersegade har man fundet tre Lag Stenbro under hinanden til en Dybde af 1,50 Meter. Da man i sin Tid gravede til Kloak der i Gaden, fandt man yderligere i en Dybde af fire Alen store Kampesten, der laa i Plan. Om det har været Brolægning, er ikke godt at sige, men sikkert er det, at Brolægning af gammeldags, runde Brosten findes en god Meter nede under Jordsmonnet, ikke alene foran Ejendommen ude i Gaden, men ogsaa inde paa Ejendommens Gaardsplads. Derimod er der ikke fundet nogen Brolægning paa Naboejendommens Gaardsplads. Rimeligvis er Bebyggelsen dér af meget yngre Dato.

I det sidste Aarhundrede er Paafyldning og Hævning af Gaderne foregaaet mere bevidst og planmæssigt, for en stor Del for at udligne for store Ujævnheder i Terrænet. For en Del Aar siden var det en hyppig Talemaade — der dog stadig anvendes af de rigtige Roskildensere — at man skal „op“ til Banen, og at der var en temmelig stærk Stigning i den øverste Del af Hersegade, husker mange endnu. Ellers var vel heller ikke Hersegades Vindmølle i sin Tid lagt „deroppe“ paa Hjørnet af Hersegade og

Jernbanegade. Men Gaden er nu jævnet ud. Ved den sidste Hævning og Udligning af Hersegade forsvandt de synlige Rester af Grundstenene til Hersegade 15. Før den Tid var der endnu saa meget fremme af dem, at et Barn kunde sidde paa dem, og der var ogsaa Trappetrin uden for Indgangsdøren fra Gaden. Aabner man nu Døren for at gaa ind, træder man straks ned og er omtrent en 6—8 Tommer under Gadelinjen.

— — —

Men hvor er Huset hyggeligt og velholdt indvendig! I den gamle Stue, hvor der forhen har været Pigeskole, gaar et næsten meterhøjt, gammeldags Panel hele den store Stue rundt, og svære Bjælker ligger under Loftet i knapt 3 Alens Højde. Der er kun 3 Alen og 8 Tommer fra Loft til Gulv mellem Bjælkerne, saa svare til Nutidens Skolefordringer er der forlængst ikke mere Tale om! Vinduerne er af rimelig Højde, men de er forandrede for en Del Aar siden. Før den Tid var Vinduerne kun ca. 30 Tommer høje og hvilede paa Løsholterne. Under Gulvbrædderne er Hulrummet opfyldt med Strandsand i $\frac{3}{4}$ Alens Tykkelse. Det finder man kun i meget gamle Huse. Husets Døre er brede og solide med kraftige Jernbeslag og gamle haandsmedede Jernlaase, og ude i Køkkenet fortæller en overskaarret Bjælke, Skorstenshammeren, om forrige Tiders aabne Ildsted. Huset har endnu en af de gamle, brede Skorstene, som Skorstensfejeren maa kravle op igennem inde fra Køkkenet. De er vist til at tælle her i Byen. Mens Hu-

sets Brønd som Regel fandtes ude i Gaarden, har dette gamle Hus haft sin Brønd inde i selve Huset. Den laa i Bunden af Kælderen og kastedes først til for ca. 25 Aar siden. Den er efter al Sandsynlighed benyttet, dengang der var Skole i Ejendommen, men senere har der dog været en Brønd ude i Gaarden.

— — —
Endnu i 1854, da Ejendommen solgtes, efter at have været i Roskilde Kommunes Besiddelse siden 1777, ved man, at den stod med en fri nordre Gavl. Nabohuset har saaledes ikke været opført med sin nærmest liggende Del. Ved Salget er der ikke fulgt nogen Jordlod med, thi paa de seks Tønder Land, der havde hørt til Ejendommen, blev Amtssygehuset opført. Ejendommen var ligeledes „fri for al tinglyst Behæftelse, grundet paa, at den havde været benyttet til militært Sygehus og senere Friskole“.

Baghuset, hvori Drengeskolen fandtes, menes ikke at have været nær saa gammel en Bygning. Det laa i samme Niveau som den nuværende Gaardsplads. Det var opført uden grundmuret Gavl og kun i Fyrretræs Bindingsværk, havde større Vinduer end Forhusets og en Højde til Loftet af 3 Alen og 15 Tommer. — I Stedet for Skole blev her Danselokale og Keglebane. og mod Øst laa der en Have. Huset brændte 1910. — Ned mod Kirkegaardsmuren skraanede Terrænet temmelig stærkt. Det har senere ved Gravning til Bygninger vist sig næsten umuligt at naa fast Bund. I en Dybde af en 6—7 Alen er det ikke lykkedes, derimod er man

stødt paa et haardt Jordlag, som fast, tør Aske. Det var saa haardt, at det maatte hakkes op, og saa stærkt, at man kunde bygge paa det.

Da Ole Poulsen, som havde købt Ejendommen i 1854, var død, solgte hans Enke den 1879 til Hestehandler Christen Hansen. Beværtningen, som hed „Dannebrog“, udlejedes, men efter Hansens Død sad hans Enke en Del Aar med Forretningen og styrede med fast Haand sine mangeartede Kunder, samtidig med at hun opdrog sine Børn. I 1912 overtog en af hendes Sønner, Tømremester C. C. Hansen, Ejendommen, og nu er der kun Beboelse i det gamle Forhus ud til Hersegade. Inde i Gaarden findes nu en moderne Fabriksvirksomhed i fuld Gang.

— — —
En gammel Ejendom, som den her omtalte, rummer en god Del Byhistorie. Vi har i korte Træk forsøgt at slaa det væsentligste fast, men det er kun blevet til en Brøkdel af, hvad denne Ejendom kunde fortælle om By- og Borgerliv gennem Tiderne, om man granskede den ret. Om Virksomheder og Menneskeskæbner, om gammelt og nyt, om alt det, der danner Grundlaget for det Liv, Byen lever i Dag. Der er næppe Tvivl om, at Bygningen kunde staa en Del Aar endnu, men efter al Sandsynlighed er dens Aar talte.

F. F.